

**مختصری
از
مناسک و راهنمای حج**

نوشته‌ی:

إسحاق دبیری رحمته الله

این کتاب از سایت کتابخانه عقیده دانلود شده است.

www.aqeedeh.com

book@aqeedeh.com

آدرس ایمیل:

سایت های مفید

www.aqeedeh.com

www.islamtxt.com

www.ahlesonnat.com

www.isl.org.uk

www.islamtape.com

www.blestfamily.com

www.islamworldnews.com

www.islamage.com

www.islamwebpedia.com

www.islampp.com

www.videofarda.com

www.nourtv.net

www.sadaiislam.com

www.islamhouse.com

www.bidary.net

www.tabesh.net

www.farsi.sunnionline.us

www.sunni-news.net

www.mohtadeen.com

www.ijtehadat.com

www.islam۴۱۱.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

مقدمه.....	۴
شروط وجوب حج پنج است.....	۹
وجوب ادای عمره.....	۹
بعضی از آدابی که بایستی در باره حج گفته شود.....	۱۰
میقاتگاه یعنی چه؟.....	۱۲
کدامیک از نسکهای سه گانه بهتر و افضلتر است؟.....	۱۵
صفت حج.....	۱۵
ارکان حج.....	۱۸
واجبات حج هفت چیز است.....	۱۹
ارکان عمره سه چیز است.....	۲۰
واجبات عمره دو چیز است.....	۲۰
محظورات احرام.....	۲۰
تحلل اول یعنی چه؟.....	۲۳
شروط طواف چیست؟.....	۲۴
شروط سعی بین صفا و مروه.....	۲۴
فرق بین حج مفرد و قارن.....	۲۵
اگر زن عادت ماه هانه بر او آمد چه می کند؟.....	۲۵
المحصّر یعنی چه؟.....	۲۵
مستحبات قبل از احرام.....	۲۶
مراجع.....	۲۸

مقدمه

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على نبينا وقدوتنا وحبيبنا محمد بن عبدالله وعلى آله وصحبه
ومن سار على نهجه إلى يوم الدين
أما بعد:

سپاس پروردگار و درود بی پایان بر روان پاک خاتم الأنبياء محمد و آل و
یارانش را از باری تعالی خواستارم.

برادران و حجاج محترم از اینکه زیارت خانه خدا و حج بیت الله الحرام یکی از
ارکان و بنیان اساس اسلام بشمار می رود پس باید مطابق سنت و گفتار رسول
اکرم ﷺ باشد چنانکه فرمودند: ((لَتَأْخُذُوا مَنَاسِكُمْ فَإِنِّي لَا أُدْرِي لِعَلِّي لَا أَحِجُّ بَعْدَ حَجِّي
هَذِهِ)). [مسلم]. از من بیاموزید مناسک و راهنمای حج خود را (یعنی از اموری که
من آن را انجام می دهم در حج خود از اقوال و افعال و کردار و چگونگی آن پس
آنها از من بگیرید و آنها حفظ کنید و به آن عمل کنید و آنها به مردم بیاموزید)
ممکن است که بعد از این سال حج دیگری انجام ندهم (قصد رسول الله ﷺ آن بود
که ممکن است دنیا را وداع گفته و بعد از این سال حج دیگری انجام ندهم).
و این حدیث اصل عظیم و بزرگی در مناسک و راهنمای حج است چنانکه
امام نووی در شرح صحیح مسلم آنها ذکر کرده است.

پس این مختصر مناسک و راهنمای حج را به برادران فارسی زبان جهان تقدیم
می داریم و از خداوند عز وجل خواستاریم آنها خالصاً برای رضا و خشنودی خود
قرار داده ما را اجر و پاداش نیک در دنیا و آخرت عطا فرماید.

ناگفته نماند که هیچ اوراد و اذکاری در طواف دور کعبه و سعی بین صفا و
مروه از رسول اکرم ﷺ وارد نشده تا ما آنها در اینجا ذکر کنیم، فقط وردی که از
آنحضرت در طواف دور کعبه از زاویه رکن الیمانی تا زاویه حجر الأسود ثابت
است که چنان فرمودند: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ

النَّارِ ﴿البقرة: ۲۰۱﴾

[بار الهی! ما را در دنیا و آخرت اعمال و کردار نیک و حسنه عطا فرما و ما را از آتش و عذاب جهنم به خود پناه برده دور فرما].
و به اینخاطر ما در این کتاب هیچ اوراد و اذکاری نیاورده ایم تا اینکه حاجی هر دعائی که خواسته از خیر دنیا و آخرت را از خداوند بخواهد.
سبب دیگر اینکه ممکن است ما اورادی و اذکاری آورده ولی حاج معنای آنرا نداد پس بهتر اینکه حاج با زبان مادری خود هر چه خواست دعا کرده تا خداوند به او عطا فرماید.

و قبل از اینکه مقدمه را به پایان برسانیم باید به چند امور مهم تذکر دهیم:
✽ حاج بعد از طواف دور کعبه دو رکعت نماز سنت طواف را اگر میسر شود
یشت مقام ابراهیم علیه السلام می خواند در رکعت اول: ﴿قُلْ يَتَّيِبُهَا لَكُمْ فَارُوا﴾ و در
رکعت دوم: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ...﴾

ولی اگر ازدحام و شلوغ زیاد بود در هر جا از حرم جائز است که آنرا بخواند.
و نباید مسلمانان به همدیگر اذیت و آزار برسانند و نباید بخاطر انجام سنت
مرتکب حرام شوند، زیرا اذیت و آزار مسلمان حرام، و ادای دو رکعت پشت مقام
ابراهیم علیه السلام سنت است.

✽ بوسیدن حجر الأسود سنت و ازدحام مسلمانان و اذیت آنان حرام است.
✽ مسح کردن رکن الیمانی سنت است، و اگر ممکن نشد رسیدن به آن و مسح
کردن لازم نیست بطرف آن اشاره کردن و گفتن الله اکبر زیرا چنین وارد نشده بلکه
وارد آن است که اگر به آن رسیدی با دست راست خود یکبار به آن مسح می کنی،
پس برای انجام سنت نباید مرتکب حرام شد.

✽ از نشستن اطراف کعبه در حال طواف مسلمانان شدیداً خودداری کنید زیرا

باعث ازدحام و اذیت مردم خواهد شد.

✽ از نماز خواندن کنار و پشت سر زنان شدیداً خودداری کنید.

✽ از نشستن و خوابیدن در راه روها و دروازه ها شدیداً خودداری کنید.

✽ از داخل کردن چمدان و کیف به داخل حرم خودداری کنید.

✽ در هر قسمتی از حرم جایگاه مخصوصی برای خواهران تهیه شده پس زنان را

به مکان مخصوص برده از اختلاط با مردان نامحرم و بیگانه شدیداً اجتناب ورزید.

✽ بدانید که مسلمانان فقط برای ادای فریضه حج و عبادت خدای یکتا به

مشاعر مقدسه آمده اند پس نباید حج را به غرض سیاسی و برای اشخاصی محدود

و دعوت به آئین و مذهبی معین بوده مزاحم حجاج دیگران شد، و باید از رخنه

کردن شیطان در بین آنان بوسیله عصبیت و قومیت و نژاد پرستی شدیداً بر حذر

بود، زیرا باعث فتنه خواهد بود و در اسلام چیزی بنام تظاهرات وجود ندارد و

چنین اعمالی باعث می شود حکمت اصلی حج تبدیل به صحنه انقلاب ضد

حکومتها شود که حجاج فقط برای عبادت به مشاعر مقدسه آمده اند نه به صحنه

تظاهرات ضد حکومتها.

✽ باید دانست که آنچه من برای خود دوست دارم، برای برادر مسلمان خود

نیز دوست بدارم چنانکه رسول الله ﷺ فرمودند: ((لا يؤمن أحدکم حتی یحب لأخیه ما

یحب لنفسه)). [متفق علیه].

ایمان هیچیک از شما کامل نخواهد شد تا اینکه دوست بدارد برای برادر

مسلمان خود آنچه دوست می دارد برای خود.

پس نباید عملی انجام دهیم که باعث ناراحتی و خشم دیگران شود.

✽ اگر در مسائل دینی و حج و عمره اشکالی پیدا کردید در سؤال کردن آن از

علمای اسلام و مرشدان دینی و طلبه های علم تردید نکنید.
در پایان از بردران عزیز خواستاریم اگر در کتاب سهو و یا خطائی یافتند ما را
معذور دانسته نادیده بگیرند.

وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وعلی آله وصحبه أجمعین.

إسحاق دبیری

مکه مکرمه ۱۴۱۲/۱۱/۲۹هـ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين أما

بعد:

یکی از بزرگترین ارکان اسلام و از بهترین قربات و طاعات نزد خداوند حج و زیارت خانه اوست که ادای آن بر وجه صحیح و بدون معصیت باعث می شود حاجی به بهشت وارد شود.

خداوند می فرماید: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ [آل عمران ۹۷]. [خداوند حج خانه خود را بر تمام مردم واجب کرده، برای کسانی که استطاعت آنرا داشته باشند].

استطاعت شامل استطاعت مالی و بدنی و ایمنی راه رسیدن به مشاعر مقدسه می باشد.

عبدالله بن عمر رضی الله عنهما از رسول اکرم ﷺ روایت می کند که آن حضرت فرمودند: ((بني الاسلام على خمس شهادة أن لا إله إلا الله وأنَّ محمداً عبده ورسوله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وصوم رمضان، وحج البيت من استطاع سبيلاً)). [متفق علیه].

اساس و بنیان اسلام پنج است: گواهی دادن که خدائی بر حق مگر خدای یکتا نیست، گواهی دادن که محمد ﷺ بنده و فرستاده خداست، و اقامت نماز کردن، و زکات مال دادن، و روزه ماه مبارک رمضان گرفتن، و حج خانه خدا رفتن برای کسی که استطاعت آنرا داشته باشد.

و همچنان در حدیث دیگر میفرماید: ((أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا)). [مسلم]. ای مردم خداوند بر شما حج و زیارت خانه خود را فرض نموده پس به حج بروید.

و در حدیث می فرماید: ((من حج هذا البيت فلم يرفث ولم يفسق خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه)). [متفق علیه].

کسی که زیارت و حج این خانه یعنی کعبه را کرده، و در آن زیارت با زن خود نزدیکی نکند و مرتکب معصیت نشود پاک می شود از گناهانش مانند روزیکه از

مادرش تولد شده^(۱).

حج فقط یکبار در عمر واجب می‌باشد چنانکه رسول الله ﷺ فرمودند: ((الحج مرة واحدة فمن زاد فهو تطوع)). [أحمد والدارمی]. حج فقط یکبار واجب است و کسیکه بیشتر از یکبار به حج برود حج او سنت می‌باشد.

شروط وجوب حج پنج است

- ۱ - مسلمان بودن.
  - ۲ - بالغ بودن.
  - ۳ - عاقل بودن.
  - ۴ - آزاد بودن یعنی اینکه برده نباشد.
  - ۵ - استطاعت مالی و بدنی و ایمن بودن راه رسیدن به مشاعر مقدسه.
- و زن شرط ششم بر او اضافه می‌شود و آنها وجود محرم با او حال اینکه آن محرم شوهر او باشد و یا یکی از افراد خانواده که بر او محرم می‌باشند و نمی‌توانند با از ازدواج کنند چه از طریق نسب و چه از طریق سبب مباح مانند:
- پدر، برادر، عمو، خالوا(دایی)، شوهر مادر، شوهر دختر، پسر، پسر برادر، پسر خواهر، همه اینها چه اینکه از شیرخواری باشند و یا از نسب.

وجوب ادای عمره

احادیث زیادی در واجب بودن عمره وارد شده که از جمله این احادیث حدیث جبریل رضی الله عنه که رسول الله ﷺ در جواب سؤال او چنین فرمودند: ((الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله وتقیم الصلاة وتؤتي الزكاة وتحج البيت وتعتمر

(۱) مقصود از عدم جماع و نزدیکی با زن خود در وقت ادای مناسک در روزهای عرفه و مزدلفه و منی می‌باشد.

وَتَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَتَتِمُّ الْوُضُوءُ وَتَصُومُ رَمَضَانَ)). [ابن خزيمة والدارقطني]. اسلام این است که شهادت دهی که خدائی بر حق نیست بجز خدای یکتا، و محمد ﷺ فرستاده خداست، و بجا آوردن نماز و زکات مال دادن و حج خانه خدا رفتن و عمره کردن و غسل از جنابت کردن و با تمام و کمال وضوء گرفتن بطوریکه اعضای وضوء به آن آب برسد و روزه ماه مبارک رمضان را گرفتن.

امام مسلم در صحیح خود از عایشه رضی الله عنها روایت می کند که گفت: ((یا رسول الله هل علی النساء جهاد؟ قال: علیهن جهاد لا قتال فیہ: الحج والعمرة)). [مسلم]. ای رسول خدا آیا بر زنان جهادی هست؟ فرمودند: جهادی واجب است که در آن کُشت و کُشتاری نیست و آنهم حج و عمره می باشد.

بعضی از آدابی که بایستی در باره حج گفته شود

اگر مسلمان عزم کرد برای زیارت خانه خدا بایستی این اعمال را انجام دهد:

۱ - توبه: توبه و استغفار کند از تمامی گناهان و اینکه توبه او خالصانه و نصوح بوده شروط توبه کامل شود.

و شروط توبه عبارتند از:

❖ ترک معصیت و دوری از آن.

❖ پشیمان بودن از آنچه گذشته و عزم و اراده کردن که به چنین عمل ناشایسته باز نگردد، و اگر چیزی باشد که متعلق به مردم دارد آنرا به اصحابش برگرداند و یا اینکه از آنان بخشش بطلبد.

❖ باید توبه وقتی باشد که نزد خداوند مورد قبول قرار گیرد و آنهم قبل از مردن و دنیا را وداع گفتن و قبل از اینکه آفتاب از مغرب طلوع کند.

۲ - اخلاص در اعمال و کردار: قصد زیارت خانه خدا بایستی خالصاً برای رضا

و خشنودی باری تعالی باشد و در آن ریاء و شهرت و مخفرت بکار برده نشود، و برای اینکه به او بگویند (حاجی) نباشد بلکه چنانکه گفتیم خالصانه برای رضای خدا و پاداش روز رستاخیز باشد، زیرا تمامی اعمال و کردار انسان بستگی به نیت او دارد و هر نیتی کرد همان خواهد بود، چنانکه قبلاً ذکر کردیم رسول الله ﷺ فرمودند: ((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى)). [متفق علیه].

همانا که تمامی اعمال بستگی به نیت انسان دارد و همانا هر کسی هر نیتی کرد همان نیت منعقد خواهد شد.

۳ - اگر بین او و بین پدر و مادر خود سوء تفاهم بود از آنها بخشش و معذرت بخواهد و برای آنها دعاء کرده و از ایشان رضایت بطلبد، و اگر با قومان و خویشان خود قطع رابطه دارد هر چه زودتر با آنان صلح کند، رسول الله ﷺ فرمودند: ((لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ رَحِمَ)). [متفق علیه]. کسیکه صله رحم خود را قطع کرده به بهشت داخل نمی‌شود.

و اینکه با همسایگان خود رفت و آمد داشته به آنان خوبی کند، چنانکه رسول اکرم ﷺ فرمودند: ((لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَاقِهِ)). [مسلم].

به بهشت داخل نمی‌شود کسیکه همسایه او از دست او در امان نباشد.

۴ - حتی الامکان قضای دین را کرده امانتها را به صاحبانش برگرداند، و اگر نتوانست این کار را انجام دهد از اصحاب دین و امانتها اجازه حج رفتن بخواهد.

۵ - برای حج خود بهترین نفقه از مال و پاکترین آنها ذخیره و اختیار کند که در آن شبهه رباخواری و حرام نباشد، زیرا خداوند پاک است و قبول نمی‌کند مگر مال پاک را، و همچنین وصیت خود را قبل از رفتن بحج نوشته و بر آن شاهد قرار دهد.

۶ - برای خود دوستان و همراهان خوب و باتقوی و نیکوکار اختیار کرده تا او

را در اعمال و مناسک حج کمک و راهنمایی و یاری کنند.

میقاتگاه یعنی چه؟

میقات جائی است که حاج از آنجا به حج و یا عمره احرام می‌بندد و در آنجا نیت می‌کند.

مواقیت عبارتند از: ۱ - ذوالحلیفه: که آنرا (أبیبار علی)^(۱) می‌نامند و آنهم در مدینه منوره می‌باشد، و برای کسانی که از مدینه به حج می‌روند می‌باشد و با مکه (۴۵۰) کیلومتر فاصله دارد، و فاصله آن با مدینه (۳) کیلومتر است.

۲ - الجحفة: و آنهم برای کسانی که از کشورهای شام (یعنی سوریه و اردن و لبنان و فلسطین) و یا کشور مصر به حج می‌روند تعیین شده که نزدیکی شهر رابغ قرار دارد و با شهر رابغ (۱۷) کیلومتر فاصله دارد و با شهر مکه مکرمه (۱۸۷) کیلومتر فاصله دارد و در حال حاضر بیشتر مردم از خود شهر رابغ به حج و یا عمره احرام می‌بندند.

۳ - قرن المخرج: که آنرا سیل الکبری می‌نامند و در نزدیکی شهر طائف قرار دارد و فاصله آن با شهر مکه مکرمه (۹۴) کیلومتر است، و آنهم برای کسانی که از نجد (شهر ریاض و شهر قصیم و شهرهای دیگر آن) به حج و عمره می‌روند می‌باشد.

---

(۱) أبیبار و یا أبار علی: دره ای است در اطراف دره عقیق در مدینه بر دست راست کسی که از مدینه به مکه می‌رود از راه و جاده هجرت، یعنی چاههای علی، و این نام از قصه دروغین و ساخته شده از بعضی از فرقه های گمراه گرفته شده که علی علیه السلام با جن در آنجا مقاتله و کشتار کرد، و نبایستی ما این نام را استعمال کنیم بلکه باید نامی که حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله به آن نامیده استعمال شود. = (راجع شود به کتاب: معجم المناهی اللفظیه ص ۶۴ چاپ جدید نوشته د. بکر بن عبدالله أبوزید).

۴ - یلملم: که در نزدیکی شهر مکه می‌باشد و برای کسانی که از کشور یمن به حج و یا عمره می‌روند تعیین شده و در جنوب شهر مکه واقع است و فاصله آن با مکه (۹۴) کیلومتر است.

۵ - ذات عرق: برای کسانی که از کشور عراق به حج و یا عمره می‌روند معین شده که در شمال شرقی شهر مکه واقع می‌باشد و فاصله آن با شهر مکه (۹۴) کیلومتر است.

در میقاتگاه حاجی احرام بسته و به یکی از نسکهای سه گانه نیت می‌کند.
و نسکهای سه گانه عبارتند از:

۱- التمتع، ۲- القرآن، ۳- الإفراد.

۱ - صفت حج تمتع: حاج فقط برای عمره در یکی از ماه های حج احرام می‌بندد، و ماه های حج: شوال، و ذی قعدة، و ده روز از ماه ذی حجه میباشد.
پس نیت و قصد کرده آنرا بر زبان می‌آورد و می‌گوید: لبیک عمره، و یا اللهم لبیک عمره، و یا با زبان فارسی می‌گوید: واجب کردم بر خود عمره، و یا بار الهی من قصد عمره کردم.

حاجی در میقاتگاه نیت می‌کند و وقتی به مکه رسید هفت بار دور خانه کعبه طواف می‌کند، و هفت بار سعی می‌کند بین کوه صفا و کوه مروه.
هفت بار طواف دور کعبه از حجر الأسود شروع کرده و به آن پایان می‌دهد و این یک شوط و یا یک دور می‌نامند.

و هفت بار سعی که از کوه صفا شروع کرده تا اینکه به کوه مروه برسد و این را یک دور می‌گویند، بطوریکه بار هفتم بایستی در مروه سعی او پایان برسد.

بعد از سعی موی سر خود را تراشیده و یا کوتاه می‌کند، و در اینجا از لباس احرام بیرون می‌آید و حلال می‌شود از آنچه قبلاً بر او حرام بوده.

سپس روز هشتم ذوالحجه از خانه خود در مکه احرام بسته و اعمال حج را انجام می‌دهد.

۲ - صفت حج قرآن: حاجی به عمره و حج با هم نیت کرده احرام می‌بندد و یا به عمره فقط، سپس حج را در عمره داخل می‌کند قبل از اینکه به طواف عمره شروع کند، و می‌گوید: لبیک عمره و حجاً - و یا اللهم لبیک عمره و حجاً و با زبان فارسی: واجب کردم بر خود عمره و حج - و یا بار الهی من می‌خواهم عمره و حج بکنم و همه اینها نیت با قلب کرده و آنرا بر زبان می‌آورد در حالیکه در میقات می‌باشد، و وقتی به مکه رسید طواف قدوم کرده و سعی بین کوه صفا و کوه مروه می‌کند ولی موی سر خود را تراشیده و یا کوتاه نمی‌کند، و در احرام خود باقی مانده تا اینکه روز عید یعنی روز دهم ذوالحجه بعد از اعمال حج از احرام بیرون آید.

و اگر خواست سعی بین کوه صفا و کوه مروه را به تأخیر انداخته و آنرا بعد از طواف افاضه یعنی طواف زیارت انجام دهد جایز است.

۳ - صفت حج افراد: حاجی فقط به حج احرام می‌بندد و می‌گوید: لبیک حجاً و یا اللهم لبیک حجاً و با زبان فارسی: واجب کردم بر خود حج، و همه اینها را با قلب نیت کرده آنرا بر زبان می‌آورد در حالیکه در میقات است.

و وقتی به مکه رسید طواف قدوم کرده و سعی بین کوه صفا و مروه را به بعد از طواف قدوم تقدیم می‌دارد، ولی موی سر خود را تراشیده و یا کوتاه نمی‌کند بلکه در احرام باقی می‌ماند مانند کسیکه حج قرآن می‌رود تا اینکه روز دهم ذوالحجه یعنی روز عید قربان تحلل کرده و از احرام بیرون آید.

و اگر خواست سعی حج را به تأخیر انداخته تا اینکه بعد از طواف افاضه یعنی

طواف زیارت انجام دهد جایز است و بر او هیچ کفاره ای واجب نیست به خلاف حج تمتع.

کدامیک از نسکهای سه گانه بهتر و افضلتر است؟

بیشتر علماء و دانشمندان اسلام بر آن هستند که حج قرآن بهتر است برای کسانی که با خود قربانی همراه دارند اقتداء و تأسی به رسول الله ﷺ، زیرا ثابت است که حج آن حضرت ﷺ حج قارن بوده و با خود قربانی همراه داشته، و علمای اسلام اضافه می کنند که حج تمتع بهتر است برای کسانی که با خود قربانی همراه ندارند، چون رسول الله ﷺ امر فرمودند به صحابه و یاران که همراه او به حج می رفتند و با خود قربانی همراه نداشتند تا حج خود را به حج تمتع تبدیل کنند.

صفت حج

روز هشتم ذی حجه که آنرا روز ترویج می نامند حاجی از خانه خود در مکه احرام می بندد، و کسانی که خارج مکه هستند از میقاتگاه و اگر بین مکه و میقات بودند از همانجا که هستند.

و معلوم است کسانی که قبل از روز هشتم به مکه آمده بودند و نیت حج قرآن و یا افراد کرده بودند در احرام خود باقی هستند سپس قبل و یا بعد از زوال آفتاب بسوی منی می روند و هر کسی برای خود لبیک می گوید: (لبیک اللهم لبیک، لبیک لا شریک لك لبیک، إن الحمد والتَّعْمة لك والملك لا شریک لك).

باید ذکر کنیم که: گفتن لبیک با هم و بطور دسته جمعی یک نوع از بدعت بشمار می رود، زیرا ثابت است که رسول اکرم ﷺ و یاران او هر کسی برای خود لبیک می گفتند، نه اینکه با یک صدا و با هم لبیک می گفتند، پس ما باید به رسول اکرم ﷺ اقتداء و تأسی کنیم.

و در منی نماز پنج گانه ظهر و عصر و مغرب و عشاء و فجر روز نهم هر کدام در وقت خود اداء می‌کند.

و بعد از طلوع آفتاب روز نهم که روز عرفه می‌باشد بسوی عرفه براه می‌افتد و اگر میسر شد در درّه نمره که خارج از عرفات می‌باشد تا قبل از زوال آفتاب مکث کرده و بعد از زوال داخل زمین عرفات می‌شود، و در آنجا نماز ظهر و عصر را قصرّاً و جمعاً با جماعت و با یک اذان و دو اقامه اداء می‌کند، و در عرفات تا غروب آفتاب می‌ماند و به ذکر خدا و دعاء کردن برای خود و غیر از خود از خیرات دنیا و آخرت، و قراءت قرآن و حمد و ستایش باری تعالی و لبیک گفتن مشغول می‌شود، و بعد از غروب آفتاب بسوی مزدلفه حرکت می‌کند و وقتی به مزدلفه رسید آنجا نماز مغرب و عشاء را قصرّاً و جمعاً با یک اذان و دو اقامه اداء می‌کند - معلوم است که رسیدن به مزدلفه ممکن است در نزدیکی نیمه شب باشد با اینحال نماز مغرب را در مزدلفه اداء می‌کند نه در عرفات بجز اینکه بترسد وقت نماز عشاء فوت گردد - و شب را در مزدلفه می‌ماند حال اگر از جمله پیره زنان و پیره مردان باشد می‌تواند بعد از نیمه شب به منی برود ولی اگر از جمله آنان نبود واجب است که شب را در مزدلفه صبح کند و نماز صبح روز دهم یعنی روز عید را در مزدلفه اداء کند و بعد از نماز صبح اگر میسر شد به کوه مشعر الحرام رفته و نزد آن به دعاء و خشوع و خضوع و حمد و ستایش خدا و توبه و استغفار مشغول شود، و اگر میسر نشد در هر کجا از مزدلفه بود اینکار را انجام می‌دهد.

و وقتی هوا خوب روشن شد و قبل از طلوع آفتاب به سوی منی رفته و جمره العقبه که مردم آنرا شیطان بزرگ می‌نامند با هفت سنگریزه که به اندازه نخود بزرگی باشد پرتاب و رجم می‌کند.

سنگریزه ها را از هر کجا جمع کرد جایز است چه از مزدلفه و چه از منی، آنهم فقط برای روز عید، ولی برای روزهای بعدی یعنی سه روز آینده از منی جمع می‌کند.

و بعد از رجم قربانی می‌کند برای کسانی که قربانی بر آنان واجب است. سپس به طواف افاضه یعنی طواف حج و زیارت رفته هفت بار دور کعبه طواف می‌کند، و اگر حاجی حج متمتع بود بایستی سعی بین کوه صفا و مروه را انجام دهد، و همچنین حاج که حج مفرد و یا حج قارن است ولی سعی بین کوه صفا و مروه را به تقدیم نأنداخته بایستی آن را انجام دهد و بعد از آن موی سر خود را تراشیده و یا کوتاه کند.

اگر حاجی یکی از اعمال گذشته را بر دیگری تقدیم دارد هیچ مانعی ندارد. مثلاً: رجم کرد، و سپس موی سر خود را تراشید، و یا رجم کرد، سپس قربانی کرد، و یا رجم کرد سپس طواف کرد هیچ مانعی ندارد و جایز است. و بعد از طواف افاضه بایستی حاجی شب به منی برگردد و بیشتر وقت شب را در منی بگذراند، همچنین شبهای یازدهم و دوازدهم را بایستی در منی صبح کند، و روزهای یازدهم و دوازدهم بعد از زوال آفتاب جمره های سه گانه را هر کدام به ترتیب صغری و وسطی و کبری با هفت سنگریزه رجم کند، ناگفته نماند که: امتداد وقت رجم و پرتاب جمره العقبه روز عید از طلوع آفتاب تا غروب آن می‌باشد.

و روزهای (۱۱، ۱۲، ۱۳) از زوال آفتاب تا نیمه شب می‌باشد. و بعد از اینکه روز (۱۲) جمره ها را رجم کرد می‌تواند منی را به سوی مکه ترک گفته اعمال حج را به پایان برساند و اگر خواست شب (۱۳) را در منی بماند سنت است نه واجب، ولی اگر حاجی روز (۱۲) قبل از غروب آفتاب منی را بسوی مکه ترک نکند بر او واجب می‌شود شب (۱۳) را در منی بماند تا بعد از زوال

آفتاب روز سیزدهم جمره ها را رجم کرده بسوی مکه برود، فقط از اعمال حج طواف وداع باقی است و حاج هرگاه بخواهد مکه را بسوی وطن و اهل خود ترک کند طواف وداع بر او واجب میشود.

ارکان حج

و آنهم ارکانی است که حج بدون آن صحیح نمی باشد و فدیة قربانی جبران آن نمی شود.

۱ - نیت و قصد کردن به حج.

بلکه هیچ عملی بدون نیت منعقد نشده و صحیح نمی باشد، چنانکه رسول اکرم ﷺ فرمودند: ((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ)). [متفق علیه]. تمامی اعمال و کردار بایستی با نیت منعقد شود.

۲ - وقوف به عرفه در روز عرفات.

رسول الله ﷺ فرمودند: ((الحج عرفة فمن جاء قبل صلاة الفجر ليلة جمع فقد تم حجه)) [أبوداود والترمذی والنسائی والدارمی وأحمد وغيره]. حج همان روز عرفات می باشد پس کسیکه قبل از نماز صبح شب جمع یعنی شب مزدلفه به عرفات رسید حج او صحیح می باشد.

۳ - طواف الإفاضه، یعنی طواف زیارت که روز عید و یا بعد از آن خواهد بود.

۴ - سعی بین کوه صفا و مروه.

این رکنی است که در باره آن علمای اسلام بر دو فرقه تقسیم شده اند:

فرقه ای آنرا رکن دانسته، و فرقه دیگر می گویند بلکه از جزو ارکان نمی باشد.

قول صحیح از جزو ارکان می باشد زیرا رسول الله ﷺ فرمودند: ((اسعوا فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَيْكُمُ السَّعْيَ)). [أحمد والدارقطنی والبيهقی والحاكم]. بین کوه صفا و مروه

سعی کنید زیرا خداوند سعی را بر شما واجب کرده است.

واجبات حج هفت چیز است

- ۱ - احرام بستن از میقاتگاه.
  - ۲ - وقوف در عرفات تا غروب آفتاب برای کسانی که در روز می ایستند.
  - ۳ - ماندن شب در مزدلفه تا نیمه شب.
  - ۴ - ماندن شب (۱۱) و (۱۲) در منی.
  - ۵ - رمی جمره ها در روز عید و دو روز (۱۱) و (۱۲).
  - ۶ - تراشیدن و یا کوتاه کردن موی سر.
  - ۷ - طواف وداع یعنی خداحافظی.
- پس کسی که یکی از این واجبات را ترک کند با دادن قربانی یعنی فدیة آن واجب جبران خواهد شد.
- و اگر نتوانست قربانی دهد واجب است سه روز از روزهای حج یعنی (۱۱) و (۱۲) و (۱۳) و هفت روز وقتی به نزد خانواده اش باز گشت روزه بگیرد که جمعاً ده روز می شود، و خداوند فرمودند:

﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ ۚ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ ۖ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ ۚ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ۚ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ ۚ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ [البقرة ۱۹۶].

[همه اعمال حج و عمره را برای خداوند به پایان رسانید پس هر کس که از عمره تمتع به حج باز آید به آنچه که مقدور اوست قربانی کند و هر کس به قربانی

استطاعت نداشت سه روز در حج و هفت روز هنگام مراجعت به خانواده که جمعاً ده روز می‌شود روزه بگیرد این عمل برای آن کسی است که از اهل مکه و مقیم آن نباشد].

ارکان عمره سه چیز است

- ۱ - نیت و قصد کردن.
- ۲ - طواف دور کعبه.
- ۳ - سعی بین کوه صفا و مروه.

واجبات عمره دو چیز است

- ۱ - بستن إحرام از میقاتگاه.
- ۲ - تراشیدن و یا کوتاه کردن موی سر.

محظورات احرام

وقتی حاجی داخل احرام شد و نیت کرد به یکی از نسکهای سه گانه بعضی از چیزها بر او حرام میشود که عبارتند از:

- ✽ کندن و از بین بردن موهای بدن بطور عمدی.
- ✽ گرفتن و کوتاه کردن ناخنهای دست و پا.
- ✽ استعمال عطر و بوی خوش در بدن و یا لباس و یا حتی در خوردنیها و نوشیدنیها.
- ✽ شکار نمودن حیوانات وحشی صحرائی، پرنده و یا غیر پرنده.
- ✽ عقد ازدواج نمودن.

❖ نزدیکی کردن با زن و همسر و همچنین بازی کردن با او با شهوت و هر گونه لذت‌های جنسی.

❖ نگاه به نامحرم و ناموس مردم همیشه و بخصوص در این وقت فضیل.

❖ پوشیدن دستکش برای زنان.

و این محظورات برای مردان و زنان بطور مساوی است و بر مردان دو چیز اضافه می‌شود:

❖ پوشیدن لباس دوختنی.

❖ پوشیدن سر بوسیله کلاه و یا احرامی، اما اگر بوسیله سقف ماشین و یا چتر برای جلوگیری از آفتاب باشد مانعی ندارد.

و بر مردان حرام است: پوشیدن موزه و جوراب برای کسانی که نعال دارند ولی اگر نعال و کفش پیدا نکردند جایز است آنرا بپوشند.

و همچنین برای زنان جایز نیست که چیزی بر صورت خود بپوشانند، بجز اینکه در بین مردم نامحرم و بیگانه باشد.

اگر حاجی که در احرام می‌باشد موی بدن خود را از بین برد، و یا ناخن خود را کوتاه کرد، و یا عطر و بوی خوش استعمال نمود، و یا مرد لباس دوختنی پوشید، و یا سر خود را پوشانید، و یا با شهوت با زن و همسر خود بازی کرد، و یا زن صورت خود را با نقاب پوشانید در حالیکه مردم نامحرم و بیگانه نزد او نیستند، و یا دستکش بدست کرد، و در تمامی اینها جاهل بود، و یا بطور فراموشی انجام داد، بر او هیچ چیز واجب نمی‌شود و حج او صحیح است، چنانکه رسول اکرم ﷺ فرمودند: ((إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ)). [ابن ماجه].

از امت من خطا و فراموشی و آنچه بر آنها بطور اکراه تزریق شود و بر آن اجبار شوند آنها مورد بازخواست نخواهند شد.

ولی اگر عمداً این چیزها را انجام دهد بر او فدیة خون واجب شده گناه کار می‌شود، و اگر حاجت ضروری او را وادار کرد که انجام دهد بر او گناهی نیست ولی فدیة واجب است.

و فدیة: برای هر کدام از اعمال بالا یک گوسفند قربانی می‌باشد، و اگر استطاعت آنرا نداشت باید شش مسکین خوراک دهد، و اگر استطاعت آنرا نداشت بایستی سه روز روزه بگیرد.

❁ اگر حاجی که در احرام است و نیت به یکی از نسکها کرده شکار کند و شکار او همانند داشت، مانند کبوتر که فدیة آن یک گوسفند است مخیر است بین اینکه گوسفند را قربانی کرده و آنرا بین فقرای اهل مکه تقسیم کند، و بین اینکه گوسفند را قیمت کرده با آن خوراک بخرد و بر فقرای اهل مکه تقسیم کند، برای هر مسکین نصفی از صاع^(۱).

❁ و اگر این شکار همانند نداشت مانند ملخ آنرا قیمت کرده و مقابل قیمت خوراک خریده و بین فقرای اهل مکه تقسیم کند، برای هر مسکین نصفی از صاع و یا اینکه مقابل هر مسکین یک روز روزه بگیرد.

❁ اگر حاجی که در احرام است با همسر خود نزدیکی و جماع کند قبل از تحلل اول حج او فاسد می‌شود و باید آن حج را کامل کرده و سال دیگر حج را قضا کند و بر او فدیة واجب می‌شود، و اگر فدیة پیدا نکرد و یا استطاعت آنرا نداشت بایستی ده روز روزه بگیرد.

❁ و اگر فقط با همسر خود قبل از تحلل اول با شهوت بازی کرد و آب منی از او خارج شد بر او یک گوسفند فدیة واجب می‌شود و حج او صحیح است، و

(۱) یک صاع: (۲) کیلو گرم و (۷۵۰) گرم میباشد .

اگر آب منی از او خارج نشد نیز بر او یک گوسفند فدیة واجب می‌شود.

❁ ولی اگر بعد از تحلل اول بود که با همسر خود بازی کرد و از او آب منی خارج شد بر او یک گوسفند فدیة واجب می‌گردد، ولی اگر منی از او خارج نشد بر او هیچ چیز واجب نمی‌شود.

❁ و اگر کسیکه عمره می‌کند با همسر خود نزدیکی کند قبل از اینکه سعی بین کوه صفا و مروه را به اتمام برساند عمره او فاسد شده بایستی آن عمره را تمام کرده بر او فدیة واجب می‌گردد و بر او قضا واجب است.

❁ ولی اگر بعد از تمام کردن سعی بین کوه صفا و مروه بود و قبل از تراشیدن و یا کوتاه کردن موی سر عمره او صحیح است ولی بر او یک گوسفند فدیة واجب می‌گردد و بایستی توبه و استغفار کرده از عمل و کردار خود پشیمان باشد و عزم و اراده کند که در آینده به چنین عملی بر نگردد.

تحلل اول یعنی چه؟

تحلل اول با انجام دادن دو چیز از اعمال زیر حاصل می‌شود:

- ۱ - رمی جمره العقبة یعنی شیطان بزرگ در روز عید دهم ذوالحجه.
- ۲ - تراشیدن و یا کوتاه کردن موی سر بعد از رجم جمره العقبة روز عید.
- ۳ - طواف الإفاضة یعنی طواف زیارت، و سعی بین کوه صفا و مروه برای کسانی که سعی بر آنها واجب است و یا باقی مانده است.

و تحلل دوم با انجام سه اعمال بالا حاصل می‌شود.

و بعد از تحلل اول همه چیز بر حاجی حلال می‌شود بجز نزدیکی کردن با زن و همسر خود.

و بعد از تحلل دوم همه چیز بر حاجی حلال می‌شود حتی نزدیکی با زن و همسر خود.

شروط طواف چیست؟

- ۱- نیت و قصد کردن.
- ۲- ستر و پوشیدن عورت.
- ۳- طهارت از جنابت و داشتن وضوء.
- ۴- اینکه هفت بار طواف کند.
- ۵- پی در پی بودن طواف و اگر کمی بین طوافها فاصله داشت مانند ادای نماز فریضه و یا نماز جنازه و یا تجدید وضوء کردن اشکالی ندارد.
- ۶- اینکه وقت طواف خانه کعبه را از دست چپ خود قرار دهد.
- ۷- در چیزی از خانه کعبه مانند حجر إسماعیل طواف نکند.
- ۸- در وقت طواف از مسجد الحرام خارج نشود.
- ۹- طواف را از حجر الأسود شروع کرده و به آن پایان یابد.
- ۱۰- در ابتدای هر شوط و یا دور حد الإمكان با تمامی بدن خود مقابل حجر الأسود باشد.

شروط سعی بین صفا و مروه

- ۱- نیت و قصد کردن.
- ۲- پی در پی بودن سعی و فاصله کم مانعی ندارد.
- ۳- اینکه سعی بعد از طواف باشد اگر هم سعی او سنت بود.
- ۴- ابتدای سعی باید از کوه صفا شروع شود و به کوه مروه پایان یابد.
- ۵- اینکه سعی بین کوه صفا و مروه هفت مرتبه باشد.

فرق بین حج مفرد و قارن

✿ حج مفرد: نیت یک نسک میکند.

✿ حج قارن: نیت دو نسک می‌کند.

✿ حج مفرد: فدیة بر او واجب نیست.

✿ حج قارن: فدیة بر او واجب است.

اگر زن عادت ماه هانه بر او آمد چه می‌کند؟

تمامی اعمال حج را انجام می‌دهد بجز طواف به دور خانه کعبه تا اینکه از عادت ماه هانه (قاعدگی) خود پاک شود.

و اگر خواست عمره کند و طواف نکرده بود و ترسید وقت حج بر او بگذرد نیت حج میکند و آن نیت را در عمره داخل میکند و اینجاست که نسک او قارن میشود و وقتی از عادت ماه هانه (قاعدگی) خود پاک شد فقط یک طواف و یک سعی انجام میدهد و این یک طواف و یک سعی برای حج و عمره او کافی است.

✿ و اگر عادت ماه هانه (قاعدگی) او بعد از طواف الإفاضة بود و خواست به دیار و کشور خود سفر کند قبل از اینکه از عادت خود پاک گردد طواف وداع از او ساقط می‌شود.

المحصّر یعنی چه؟

محصر کسی است که مانعی او را از ادای حج باز دارد مانند دشمن و یا مرض و یا کم کردن راه و یا چیز دیگر.

پس اگر شخص محصر در حال نیت کردن به نسک شرط کرده بود که اگر مانعی او را از حج باز داشت حلال شود از احرام بیرون آمده بر او چیزی از فدیة

واجب نمی‌شود.

ولی اگر شرط نکرده بود بایستی یک گوسفند را قربانی کرده سپس از احرام بیرون آید.

و اگر گوسفند پیدا نکرد و یا استطاعت خرید آنرا نداشت بایستی ده روز روزه گرفته سپس از احرام بیرون آید، و می‌گوید: ((فإن حبسني حابس فمحلي حيث حبستني)). [این جزوی از حدیث بضاعه دختر زبیر می‌باشد].

اگر بر من مشکلی بروز کرد پس تحلل و از احرام بیرون آمدن من همانجا که بر من این مشکل بروز کرده است.

چنانکه بضاعه دختر الزبیر به رسول اکرم ﷺ گفت من قصد حج دارم ولی بیم آن دارم که نتوانم آنرا به اتمام برسانم، در اینجا رسول اکرم ﷺ فرمود: ((حجی واشترطي أن محلي حيث حبستني)). [متفق علیه]. حج کن و شرط کن که در صورت وقوع حادثه و مشکلی همانجا از احرام بیرون یابی.

❁ و کسیکه حج از او بگذرد و آنهم با طلوع آفتاب روز دهم ذوالحجه یعنی روز عید و نتواند قبل از صبح به عرفات برسد حج او به عمره تبدیل می‌گردد، پس طواف کرده و بعد از طواف سعی می‌کند و موی سر خود را تراشیده و یا کوتاه می‌کند و از احرام بیرون می‌آید و از عمره واجب کافی نخواهد بود بلکه بر او قضای حج است، و اگر هم حج او سنت باشد و بر او نیز یک گوسفند فدیة واجب می‌باشد و آنهم اگر وقت نیت کردن به نسک شرط نکرده بود، ولی اگر شرط کرده بود بر او هیچ واجب نمی‌شود نه فدیة و نه قضای حج.

مستحبات قبل از احرام

❁ مستحب است بر حاج قبل از پوشیدن احرام: کوتاه کردن سیل و ناخنهای

دست و پای خود تا اینکه بعد از پوشیدن احرام و نیت کردن مجبور نشود این اعمال را انجام دهد زیرا بر او حرام می‌شود.

✽ همچنین مستحب است غسل کردن و استعمال عطر و بوی خوش، و اینکه احرام او سفید رنگ باشد و بستن احرام بعد از یکی از نمازهای فرض و یا سنت.

✽ بایستی حاجی با اخلاق بوده با برادران دینی خود رفتار و کردار نیک داشته باشد و به آنان کمک کند و آنان را از کارهای ناشایسته بر حذر دارد، امر به معروف و نهی از منکر کند و آنان را با موعظه حسنه و حکمت به سوی تمسک به اسلام دعوت کند و خوبی و احسان به فقراء کرده صدقه در راه خدای تعالی بدهد و باری تعالی را حمد و ثناء و شکر و سپاسگذاری و ستایش کرده قرآن را تلاوت کند و لبیک بگوید.

✽ و بایستی از دشنام دادن و اذیت مسلمانان با قول و عمل و جدال به باطل و دعوا و غیبت مردم و دوجابگوئی و مسخره و استهزاء و شهادت به زور و غیر از اینها از محرمات بر حذر باشد همیشه و بخصوص در این روزهای فضیل و مبارک.

و در پایان از خداوند بزرگ خواستاریم که این مختصر آداب و راهنمای حج و احکام آن مورد استفاده برادران قرار گرفته از خداوند خواهانیم آنرا خالصاً برای رضا و خشنودی خود قرار دهد.

وصلی الله وسلم و باریک علی نبینا محمد وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلى يوم الدين.

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات.

مراجع

القرآن الكريم، صحيح البخاري، صحيح مسلم، مسند الإمام أحمد، الجامع الصحيح للترمذي، سنن أبي داود، سنن النسائي، سنن ابن ماجه، صحيح ابن خزيمة، سنن الدارمي، سنن الكبرى للبيهقي، سنن الدارقطني، مستدرك الحاكم، المقنع والشرح الكبير والإنصاف، التحقيق والإيضاح، دليل الحاج والمعتمر، معجم المناهي اللفظية.